

P.J. van Koppen (2006) Lering uit de Schiedammer
Parkmoord. *Trema*, 29, 111-113

Lering uit de Schiedammer Parkmoord

Bij alle commotie die de Schiedammer Parkmoord heeft veroorzaakt, wordt licht vergeten welke gevolgen deze rechterlijke dwaling heeft gehad. Niet alleen heeft de veroordeelde Borsboom meer dan vier jaar onterecht in de gevangenis gezeten, maar heeft de werkelijke dader, Wik H., nieuwe slachtoffers kunnen maken. En de familie van Nienke en Maikel en zijn familie hebben opnieuw het gehele circus van een strafzaak moeten doormaken. Hoewel geen enkel rechtssysteem – hoe goed ook – rechterlijke dwalingen geheel kan voorkomen,¹ moet het uiterste worden gedaan om in dergelijke ernstige zaken herhaling van zo'n veroordeling te voorkomen. Dat kan slechts door klare wijn te schenken. Dat probeerde ik in mijn schrijfsels over deze zaak.² Ik merk dat dit mij niet in dank wordt afgenomen, zo blijkt uit de reacties van Brouwer, Broeders en van Rinne en Heijdelberg op mijn artikel in het vorige nummer van *Trema*.³

Brouwer is in zijn reactie helder en *to the point*. Ik zal mijn dupliek op zijn reactie daarom tot het laatst bewaren. Zowel Broeders als Rinne en Heijdelberg slagen er echter in om het vooral niet te hebben over mijn kritiek op respectievelijk het Nederlands Forensisch Instituut (NFI) en het Pieter Baan Centrum (PBC).

Het Pieter Baan Centrum

Ter herinnering: ik verweet het PBC dat over Kees Borsboom een rapport was geschreven dat slechts zeer ten dele is gebaseerd op het eigen psychologisch onderzoek van de verdachte, maar vooral op lezing van het dossier. De ontkenkende verdachte kon immers geen informatie geven over het delict. En zo ontstond een rapport dat Borsboom eigenschappen toedichtte die zijn bedacht om te kunnen verklaren dat hij dit vreselijke misdrijf pleegde.

De reactie van Rinne en Heijdelberg gaat daar helemaal niet over, maar over twee andere punten die elders naar voren

zijn gebracht, namelijk de vraag of een rapport van een psycholoog of psychiater een rol zou mogen spelen bij het bewijs⁴ en of een tweefaseproces gewenst is, waarin de verdachte pas gedragskundig wordt onderzocht na de bewezenverklaring door de rechter.⁵ Dat zijn interessante discussies, die hier echter niet aan de orde zijn. Wat wel aan de orde is, is dat rapportages over de toerekeningsvatbaarheid van ontkenkende verdachten per definitie slechts mogelijk zijn als men zijn daderschap als premisse aanvaardt. Een dergelijke rapportage is als vanzelfsprekend gebaseerd op lezing van het dossier en niet op onderzoek van of aan de verdachte.

* Prof. dr. P.J. van Koppen is senior hoofdonderzoeker bij het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR) Leiden, hoogleraar Rechtspsychologie aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Maastricht en hoogleraar

Rechtspsychologie aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Amsterdam.

1 Zie hierover Van Koppen (2002).

2 Zie Van Koppen (2003) en Van Koppen (2006).

3 Zie respectievelijk Brouwer (2006),

Broeders (2006) en Rinne & Heijdelberg (2006).

4 Zie daarvoor Crombag, Van Koppen & Wagenaar (2005), hoofdstuk 13.

5 Van Koppen (2004b).

Nu zijn er drie mogelijkheden: of dit probleem ontgaat Rinne en Heijdelberg, of zij vinden het geen probleem, of hun – en nu citeer ik – “zorgvuldige introspectie” heeft hen dit probleem laten onderkennen, doch hebben zij besloten dat niet publiek te maken. Men zou het op het laatste kunnen houden, nu zij schrijven dat zij er genoeg van beginnen te krijgen om in het publieke debat van “broddelwerk en wat dies meer zij” te worden beschuldigd; dus hebben zij besloten dergelijk werk niet meer te leveren. Ik vrees echter dat zij dit niet voor ogen hebben, want zij eisen eerst een wetenschappelijke onderbouwing van de kritiek op het PBC. Die wetenschappelijke onderbouwing hadden zij allang in de literatuur kunnen lezen, maar is hen dus tot nu toe ontgaan.⁶ En eerlijk gezegd: welk wetenschappelijk licht moet men zijn om te zien dat het PBC-oordeel over Kees Borsboom niet is gebaseerd op onderzoek door het PBC van zijn psychische gesteldheid? Ik vrees dat het PBC geen lering heeft getrokken uit de Schiedammer Parkmoord.

Het Nederlands Forensisch Instituut

Ter herinnering: mijn kritiek op het rapport van Posthumus⁷ was dat hij NFI-gewoontes tot wetenschappelijke norm verhief. Mijn kritiek op het NFI-rapport in de Schiedammer Parkmoord was dat de NFI-deskundige ter terechtzitting zei dat de sporen afkomstig konden zijn van een jongentje op school, terwijl de niet gerapporteerde sporen – onder andere op moordwapen en het blote lichaam van Nienke – bij de deskundige twijfels hadden doen rijzen aan het daderschap van Borsboom en wezen in de richting van een andere dader.

De reactie van Broeders gaat daar helemaal niet over. Hij besteedt de meeste aandacht aan het feit dat het televisieprogramma ‘Netwerk’ een onvolledige tabel van de DNA-profielen presenteerde. Wacht even: was niet in de eerste plaats het rapport van het NFI in deze zaak notoir onvolledig? En werd deze tabel niet door een medewerker van het NFI in een presentatie aan vele politiemensen en leden van het Openbaar Ministerie gebruikt? Het lijkt er hier eerder op dat de ketel Van Koppen door de NFI-pot wordt verweten dat een onvolledig beeld wordt geschapen van de feitelijke onderzoeksresultaten. Precies uitleggen doet Broeders dit overigens niet, want hij wil wachten tot een *peer review* uit Leiden en Engeland.

Anglist Broeders verwijt psycholoog Van Koppen dat hij niet met ultiem gezag over de interpretatie van DNA-bewijs kan spreken. Als bewijs daarvan voert hij enige fijnslijperij uit.⁸ Liever had ik wat grovere slijperij gezien over onderwerpen als het rapportageprobleem van het NFI – dat inmiddels behoorlijk nijpend is, mede omdat daarin altijd enige interpretatie ontbreekt – over de monopoliepositie van het NFI en de te grote dienstbaarheid aan de enige klant, het Openbaar Ministerie, alsmede enige uitleg over wat nu de heersende wetenschappelijke normen zijn bij het NFI. Niets van dat alles. Het NFI wil eerst het oordeel afwachten van de grote broers in Leiden en Engeland; de lessen uit de Schiedammer Parkmoord moeten dus nog komen. Ik ben benieuwd.

Reviews van afgedane zaken

In zijn reactie op mijn artikel zet Brouwer de toon voort die hij al eerder heeft gekozen voor zijn super-PG-schap: transparantie en een open discussie. Hij reageert weliswaar niet op mijn teleurstelling dat Posthumus in zijn rapport geen algemene conclusies trekt over het functioneren van het Openbaar Ministerie, doch slechts lessen uit deze ene concrete zaak probeert te trekken. Maar Brouwer bespreekt wel uitgebreid hoe in de toekomst met dit soort al dan niet vermeende rechterlijke dwalingen moet worden omgegaan. Daarvoor is niet een een-twee-drie oplossing te bedenken, zijn wij beiden van oordeel.

Voorop dient te staan dat strafzaken eindig moeten zijn. Voorzover de zorgvuldigheid dat toelaat, moet dat einde ook zo spoedig mogelijk komen. De slachtoffers en hun nabestaanden moeten weten waaraan ze toe zijn. Maar dat geldt ook voor de verdachte; ook hij moet niet eindeloos tussen hoop en vrees blijven leven en zijn straf leren aanvaarden. Wij zijn het er ook over eens dat niettemin een soort van noodremprocedure nodig is voor de zaken waarin achteraf blijkt dat de verdachte onterecht is veroordeeld. De huidige herzieningsprocedure bij de Hoge Raad voldoet niet meer. Het novumcriterium dat de Hoge Raad hanteert, biedt onder andere geen soelaas voor zaken waarin geen nieuwe feiten zijn, maar waarin wel ernstige twijfel is gerezen aan de juistheid van de veroordeling. Ik sta voor dergelijke gevallen een onafhankelijke commissie voor, Brouwer kan zich vinden in een commissie van het Openbaar Ministerie. In zijn argumentatie schetst Brouwer een beeld van officieren van Justitie en advocaten-generaal die uiterst professioneel zaken ter terechtzitting brengen op basis van een kritische analyse van het bewijsmateriaal. Hadden we maar uitsluitend magistraten die in elke zaak zo te werk gaan, verzucht ik dan. Als dat zo zou zijn, zouden er geen Schiedammer Parkmoorden voorkomen; zou althans de kans daarop uiterst gering zijn. We spreken echter over zaken waarin de officier van justitie niet volgens Brouwers ideaalmodel heeft gewerkt. Dat laat onverlet dat de *review* van zo'n zaak wel volgens dat model zou kunnen verlopen. Posthumus heeft laten zien dat men met een dergelijke werkwijze een heel eind komt. Mijn kritiek richt zich op het feit dat Posthumus niettemin een aantal steken heeft laten vallen, misschien wel omdat het afkeuren van het eigen vlees toch net iets te hoog gegrepen was. Laat ik eerlijk schrijven dat ik een nieuwe commissie Posthumus II zeker niet met wantrouwen tegemoet zou zien. De Minister van Justitie lijkt echter inmiddels iets anders te willen, namelijk voor elke nieuwe zaak een verse advocaat-generaal aan het werk zetten. Dat zal in ieder geval tot meer wisseling van kwaliteit leiden. Brouwer geeft voor *reviews* door het Openbaar Ministerie als belangrijkste argument dat die *reviews* niet tot een “buitenjustitieel parallelsysteem” naast de herzieningsprocedure mogen leiden. Dat lijkt mij in twee opzichten geen overtuigend argument. Als een zaak wordt opgepakt door een OM-commissie zal dat door eenieder worden ervaren als een tweede kans voor de veroordeelde. Als vervolgens de conclusie is dat de veroordeling onterecht was of mogelijk

onterecht, dan zal dit toch tot vervolgstappen aanleiding geven, neem ik aan. In die zin differentieert dit argument niet tussen een commissie van het Openbaar Ministerie en een onafhankelijke commissie.

Toch signaleert Brouwer hier een belangrijk probleem, maar dat geldt voor elk voorstel. Met het novum hield de Hoge Raad de deur op een kleine kier voor herzieningsaanvragen. Dat is uit het oogpunt van finaliteit van rechterlijke beslissingen voor alle betrokkenen een belangrijk uitgangspunt. Welke vorm van commissie er ook komt, het zal ongetwijfeld tot een vloedgolf van aangemelde zaken leiden waarin terechte en onterechte meldingen niet eenvoudig van elkaar kunnen worden gescheiden. De Hoge Raad is niet geëquipeerd voor zo'n golf. Als we de minister volgen, zal er geen vaste commissie komen en zal dus het College van Procureurs-Generaal het selectiewerk voor zijn rekening moeten nemen. Daarop zit Brouwer, denk ik, niet te wachten. Alleen een vaste commissie, of die nu van het Openbaar Ministerie is of niet, met een vaste staf zou zoiets aankunnen en efficiënt en rechtvaardig te werk kunnen gaan. Maar ik geef toe, elke besproken versie leidt tot een buitenjustitieel parallelsysteem. Dat is een goede reden om op korte termijn grondig de herzieningsprocedure te herzien, zodat wellicht welke commissie dan ook niet meer nodig is. Het zal lastig zijn om op dit punt de beste lessen te leren van de Schiedammer Parkmoord.

De toon van het harnas

Sommigen, zo blijkt uit de reacties, staan niet te wachten op mijn kritische opmerkingen. Brouwer dicht mij zelfs een harnas met slagzwaard toe. Hij overdrijft; ik probeer slechts helder en klip-en-klaar te zijn. Dat lijkt niet rechtspolitiek; dat is rechtspolitiek. Wetenschap is namelijk politiek. Zeker mijn vakgebied, dat zich begeeft op het grensvlak van recht en wetenschap, van prescriptie en descriptie, is een uiterst politiek vak. Dat is niet gebaseerd op wantrouwen zoals Brouwers vermoedt, maar op een kritische analyse die ik baseer op de feiten zoals die in de Schiedammer Parkmoord zijn gebleken en in het rapport van Posthumus daarover. Ik wantrouw de politie noch het Openbaar Ministerie. Maar nu Brouwer die term aan de orde stelt, kan daarover wel wat gezegd worden. Het optreden van politie en Justitie in de Schiedammer Parkmoord heeft in het publieke debat onmiskenbaar tot wantrouwen tegen de gehele politie en het gehele Openbaar Ministerie geleid. Het College van Procureurs-Generaal, de Minister van Justitie en de korpsbeheerder in Rotterdam hebben ervoor gekozen dat deze zaak geen enkele publiek kenbare consequentie heeft gehad voor de betrokken functionarissen. Dat heeft echter een boemerangeffect, want daarmee wordt het wantrouwen

tegen politie en justitie als geheel gevoed. 'Als dit geen gevolgen heeft, wat moet men dan doen om op de vingers getikt te worden? Welke politieman of officier van justitie kun je dan nog vertrouwen?', zullen veel burgers denken. Dat is jammer, want u en ik weten dat dit wantrouwen voor verreweg de meeste politieambtenaren en officieren van Justitie in verreweg de meeste zaken volslagen onterecht is.

Literatuur

- Broeders, A.P.A. (2006). 'De blote vuisten van Van Koppen. Beelden en feiten'. *Trema*, nummer 2, februari 2006, p. 69-70.
- Brouwer, H.N. (2006). 'Reviews van afgedane strafzaken'. *Trema*, nummer 2, februari 2006, p. 67-68.
- Crombag, H.F.M., P.J. van Koppen & W.A. Wagenaar. (2005). *Dubieuze zaken. De psychologie van strafrechtelijk bewijs* (3e ed.). Amsterdam: Olympus.
- Derks, W. (2001). *Het oordeel van Hippias. Over de deskundigheid van psychiaters en psychologen en hun invloed op de strafrechtpleging*. Amsterdam: De Arbeiderspers.
- Koppen, P.J. van. (2002). 'Rechterlijke dwalingen'. In: P.J. van Koppen, D.J. Hessing, H. Merckelbach & H.F.M. Crombag (red.), *Het recht van binnen. Psychologie van het recht* (p. 871-885). Deventer: Kluwer.
- Koppen, P.J. van. (2003). *De Schiedammer parkmoord. Een rechtspsychologische reconstructie*. Nijmegen: Ars Aequi Libri (met medewerking van Ch. Dudink, M. van der Graaf, M. de Haas, J. van Luik en V. Wijsman).
- Koppen, P.J. van. (2004a). *Paradoxen van deskundigen. Over de rol van experts in strafzaken*. Deventer: Kluwer (oratie Maastricht).
- Koppen, P.J. van. (2004b). 'Weg van de toerekeningsvatbaarheid: Over rapportages over de verdachte'. *Trema*, special, april 2004, p. 221-228.
- Koppen, P.J. van. (2006). 'De fluwelen handschoen van Posthumus. Over hetgeen ontbreekt in het rapport over de Schiedammer Parkmoord'. *Trema*, nummer 2, februari 2006, p. 57-66.
- Posthumus, F. (2005). *Evaluatieonderzoek in de Schiedammer Parkmoord. Rapportage in opdracht van het College van Procureurs-Generaal*. s.l.: Openbaar Ministerie (zie www.om.nl).
- Rinne, T. & E. Heijdelberg. (2006). 'De Schiedammer Parkmoord is een les met gebruiksaanwijzing'. *Trema* nummer 2, februari 2006, p.71.
- Ruiter, C. de & M. Hildebrand. (2002). 'Over toerekeningsvatbaarheid'. In: P.J. van Koppen, D.J. Hessing, H. Merckelbach & H.F.M. Crombag (red.), *Het recht van binnen. Psychologie van het recht* (p. 687-697). Deventer: Kluwer.

6 Zie bijvoorbeeld Derks (2001), De Ruiter & Hildebrand (2002), Crombag et al. (2005) en Van Koppen (2004b) en de daar genoemde literatuur.

7 Posthumus (2005).

8 Broeders verwijt mij een, overigens

elders gedane, onjuiste interpretatie van de zogenaamde random match probability. Hij heeft gelijk. Ik omschreef dat in mijn Maastrichter oratie als: "de kans dat een specimen van de plaats delict niet afkomstig is van de verdachte". Zie Van

Koppen (2004a), p. 17-18. Daar had moeten staan: "de kans dat een specimen van de plaats delict afkomstig is van een willekeurig andere persoon dan de verdachte".